

Naročnina za kraljevino
SHS
Mesečno 15 D. Letno 180 D.
Inozemstvo:
Mesečno 20 D. Letno 240 D.
Oglasi: enostopna mm vrsta za
enkrat 60 para, večkrat popust

JUGOSLAVIJA

I. Jugoslovski vsesokolski zlet.

PROGRAM DANAŠNJEGA DNE (PONDELJEK, DNE 14. AVGUSTA).

- Ob 6. uri proste in posebne tekme JSS.
Ob 7. uri izkušnje vojakov.
Ob 8. uri zabavni koncert na slavnostnem prostoru (letno telovadišče Sokola v Ljubljani) v Tivoli.
Ob 9. uri promenade koncert Sredoslovske filharmonije iz Kladna v Zvezdi.
POPOLDNE.
Ob 10. uri javna telovadba: 1. vaje vojakov s puškami, 2. vaje čeških vojakov, 3. vaje moškega naraščaja, 4. vaje ženskega naraščaja, 5. vaje podoficirske šole v Zagrebu, 6. vaje mornarjev z vesli.

PRIREDITVE.

- Ob pol 20. uri v opernem gledališču »Prodana nevesta«.
Ob pol 20. uri v dramskem gledališču »Jugana vila najmlajša« in »Knez Semberški«.
Ob pol 20. uri v dvorani hotela Union koncert Glasbene Matice v Ljubljani.
Ob pol 20. uri v dvorani filharmoničnega društva koncert pevskega zbora »Zveze jugoslovanskih železničarjev«.
Ob pol 20. uri na vrtu Narodnega doma koncert oddelka Češke filharmonije iz Kladna.
Ob pol 20. uri na vrtu Kazine koncert vojaške godbe Dravske Divizije.
Ob pol 20. uri na trgu Tabor telovadna akademija Sokola I. s koncertom.
Ob 20. uri na slavnostnem prostoru (letno telovadišče Sokola v Ljubljani) pod Tivolijem, telovadna akademija gostov in društev JSS. Koncert godbe Zveze jugoslovanskih železničarjev in vojaške godbe iz Zagreba.
Ob 20. uri na vrtu hotela Tivoli Slovanski pozdravni večer, koncert filharmonije iz Kladna.
Ob pol 23. uri slavnostna serenada Sokolstvu na ljubljanskem gradu. Združeni zbori in fanfare.

Prvi veliki dan sokolske ideje.

Ze tekom sobote je mrazno beganje množic, avtomobilov, tramvajev in kočij po ljubljanskih ulicah oznanjevalo, da bo poset prvega jugoslovanskega vsesokolskega zleta prekorajl vsi ljubljani. Venerom so dohajali vlaki in v vlaki sokolske župe iz bližnjih in daljnih krajev širne jugoslovanske domovine ter iz daljne Čehoslovaške. Ze proti večeru sobotnega dne se je računalo število došlih Sokolov in gostov na 20.000. Po ljubljanskih ulicah in cestah je zavladalo pestro valovanje, kakoršnega Ljubljana doslej še ni doživela. Slovenska govornica se je mešala s srbohrvatsko. Brat iz Gorenjske se je družil z bratom iz Dalmacije, Bačke in iz Srbije. Po udeležbi kakor tudi po svečanem okvirju predstavlja I. jugoslovanski vsesokolski zlet najslajnejšo nacionalno manifestacijo, ki jo je doslej zmogel slovenski narod. Ravno ta zlet je pokazal, da je sokolsko gibanje v prvi vrsti doma v Sloveniji, da ima tu najbujnejše korenine in najobsežnejši razmah.

Posebno impozantna je udeležba čehoslovanskih gostov, ki so se pripeljali v štirih dolgih vlakih. Zanimivo je tudi, da je prišel v Ljubljano zastopnik lužičkih Srbov v Nemčiji, br. Herman Štecar. Pot Čehov od Maribora do Ljubljane je bila ena sama veriga prirodnih ovacij in bratskih pozdravov, ki se je zaključila z viharim sprejemom na ljubljanskem kolodvoru in po ljubljanskih ulicah. Dunajska cesta z dolgo povorko čehoslovanskih bratov, z dvema godbama, pod viharajočimi zastavami in

padajočim cvetjem, natrpanimi trotoarji mestnega prebivalstva, je nudila slikovit prizor, ki ga prisotni ne bodo nikdar pozabili. Navdušenje se je posebej stopnjevalo, ko so se pojavili telovadci praške vojaške šole.

Tekom sobote so prispeli posebni vlaki domačega Sokolstva: Sokoli sarmatske, in tuzlanske župe, vlak iz Bečkerek z vodilnim Sokoli, iz Čakovca z varaždinskimi Sokoli, središki, ormoški in ptujski Sokoli, celjska župa, mariborska župa, Dalmacija je odpelala dva vlaka.

Sobotne večerne prireditve so izpadle nad vse pričakovane. Dasi so bile umetniške prireditve na vrhuncu popolnosti, niso mogle, posebno one v zaprtih prostorih privabiti velikega števila posetnikov. Po izredni dnevi vročini so si množice želele oddiha in prosti naravi, na hladnem večernem zraku. Vsi tedga tudi predstava v dramskem gledališču ni bila polnoštevna obiskana. Pač pa je bilo razprodano operno gledališče, kjer se je »Luiza« odpela z vzorno dovršenostjo.

V soboto zvečer je cela Ljubljana hitela na slavnostni prostor v Tivoli. Nastalo je splošno rajanje ter veselično razpoloženje, kakoršno se je redkokoli pogodi. Bil je splošni sestanek sorodnikov, znancev, prijateljev, sosedov Slovencev, Hrvatov, Srbov, z eno besedo splošno pobratimstvo naroda. Zadovoljni obrazi, zareže oči in nepregledno valovanje je obsevalo na tisoče žarnic v bajni razsvetljavi. Kolo se je vrtilo v nemi, godbe so svirale brez prestanka,

harmonija veselja in krasne poletne noči je bila popolna. Pozno v noči so se po ljubljanskih ulicah razlegale domorodne pesmi in proti jutranjim uram šele je zavaladala mir.

oPsebno vzorno se obnašajo bratje Čehi. Red in upravnost služba v njihovih stanovanjih je odlična. Ob uhojih stoje straže. V zgradbah samih vlada obzirnost in bratsko podrejenost. Istotako je urejeno prebivanje pod šotori.

Veliko vprašanje stanovanjskega odseka se je kolikor toliko ugodno rešilo. Organizacija je popolna. Nastanitev se je preskrela skoraj vsem prijavljenim. Tuji se kar ne morejo načuditi poslovanju naših zletnih pisarn in kar je še bolj važno: skoro na minuto se izvršuje program izkušenj, pohodov, koncertov, nastopov in vaj. V tehničnem oziru pomeni I. jugoslovski vsesokolski zlet najslajnejše izpričevalo ljubljanskih sokolskih organizatorjev. Ves ta ogromni material organizatoričnih izkušenj in razporedov bo služil bodočim zletom kot vzor in osnova.

Ze okoli 5. ure se je v nedeljo začelo v oblačnicah na zletišču buđenje in vrvenje. Jutranja, rudeče obrobjena zarja je odsevala z svežih, zdravih obrazov in čvrstih teles. Odmevala so povelja, rezki klici so se oglašali. Ob pol 6. uri je začelo uvrščanje za izkušnje. Vse predpolodne so se nato vršile skušnje za popoldansko zletno prireditve. Hitrost, s katero so se skušnje izvršile in pa točnost nastopov, je dokazovala, da se je Sokolstvo temeljito pripravilo. Skušnje so potekle gladko in soglasje z godbo je bilo naravno. Ob tej priliki ne bi hoteli pozabiti, pohvaliti izrednega ritmičnega čuta godbe dravske divizije, ki je včeraj dokazala, da ume voditi telovadne nastope množic z izredno točnostjo ter z nekakim notranjim doživljem telovadnega dogodka. Saj so tudi njeni člani po večini Čehi Sokoli.

Potem zopet koncerti v opernem gledališču, v dvorani Filharmoničnega društva, na promenadah pred Zvezdo in v Tivoliju. Koncertna pevka sestra Lovšetova je očarala goste in tje sokolsko občinstvo z ljubljanskimi dobro znanim glasom, ki bi ga pri tej priliki radi primerjali gostoljubni zaljubljenega slavca v tajnostni mesečini. Vokalni kvartet Primorje pa kaže pri slehernem nastopu svežo ambicijo in absolutno resnost, pa najsi je prireditve še tako priljubljene.

Ob 9. se je Sokolstvo uvrstilo pred Narodnim domom v povorko ter odšlo rakalo proti pokopališču Sv. Križa, da se pokloni manom pok. dr. Orazna, svojega prvega staroste. Povorka je šla nad 5000 Sokolov, Sokolic in gostov. Združeni pevski zbori so na poti pod vodstvom br. Juvanca zapeli tužno žalostinko »Vigreda«. Tudi spomin na velike pokojnike spada v okvir nacionalnih slavnosti. Ob takih prilikah je srce še posebno dovzeto za čustva živete in se spomni na nedoumljive zveze med delom velikih mož in minljivostjo vsakdanjega pehanja. Govorili so br. Gangl, dr. Scheiner, zastopniki Francozov in vojvodinskega Sokolstva. Savez, Francozi, Čehi in Alžirci so okrasili grob sokolskega prvobornika z lepimi vencmi. Z žalostinko »Blagor mu« se je zaključila pretresljiva spomenica.

Popoldanski nastopi.

SIJAJNA TOČNOST ORGANIZACIJE. — 40.000 GLEDALCEV. — KRALJEVSKA DVOJICA NA ZLETIŠČU. — VSE VAJE BREZHIBNE, OČARUJOČI VTISI.

Včeraj popoldne ob 3. uri se je pričela na zletnem telovadišču javna telovadba. Ze eno uro poprej se je premikala tisočglava množica na zletišče. Ob 3. so bile že vse tribune napolnjene. Radostno pričakovanje je zavladalo, ko se je doznalo, da bo kraljevska dvojica prispela že v začetku na telovadišče ter prisostvovala prireditvi do kraja. Posebno radovednost so kazali bratje Čehi, ki so hoteli videti našega kralja. Kmalu po 3. so res prispeli dvorni avtomobili z gardnimi častniki in kraljevska dvojica. Na zletišču je zabučalo od vzklikov kralju in kraljici. Od glavnega vhoda do kraljeve tribune so tvorili špalir češki Sokoli, jugoslovanski, hrvatska seljačka sokolska četa v narodni noši ter polno domačega občinstva v narodnih nošah. Mestoma je občinstvo pretrgalo špalir ter iskreno pozdravljalo narodnega kralja in kraljico, ki sta vidno ganjena prijazno odzdravljala. Kraljevske goste so sprejeli starosta br. dr. Ravnihar, g. kraljevi namestnik minister Hribar, general Dolžić, ministri Žerjav, Pucelj, poslanik Kalina in dr. Ko je brat načelnik s svojega mesta na vrhu glavne tribune dal znamenje za začetek je zasvirala godba in hunske vrste naših članov so strumno prikorakale na ogromno telovadišče, burno pozdravljene od tisočglavih množic. V zraku so plavali aeroplani, izvajali značne vaje ter spuščali na telovadišče lističe s sledečo vsebino: Oficirji in vojaštvo garnizije Mostar pozdravlja kralja in kraljico. Po drugi točki so aeroplani ponovno krožili ter vrgli nov kup lističev z vsebino: Okupljeni sokolski bratji in sestrama iz sviju kraljeva Slavenstva kliču oduševljeni Zdravo! Oficirji in vojaštvo garniziona Mostar. Pri prvi točki javne telovadbe je nastopilo 3280 telovadcev s prostimi vajami. Občinstvo je bilo kar elektrizirano od prvega, nenavajenega pogleda na barvenost in slikovitost tega nastopa. Nato je nastopilo 2400 članic, ki so sicer zastajale za točnim izvajanjem članov, vendar dosegle splošne aplavze.

V splošnem poročilu o nastopih prvega zletnega dne ne smemo prezeiti Francozov in Alžircv. Za nas, ki smo vajeni sokolskega sistema so Francozi in posebno Alžirci pomenili odkritje popolnoma novega sveta. V teh dvajsetih minutah ko si gledal prihod Francozov na telovadni prostor, njihov način korakanja, krasne geste pred vladarjem, te ponosne stase in gibčnost na drogu, si spoznal vso naravo francoskega naroda. S francosko trobojnico na čelu je

vkorakala ta vrsta na telovadišče ob ogromnem aplavzu občinstva. Ta volnost njihovega koraka ti napravila vtis lahkega ritmičnega gibanja, brez vsakega nasilnega iztegovanja in trdnega mehanizma. Potem proste vaje brez godbe, z modernim duhom in ročnimi kretnjami, ki so izražale vso eleganco ter estetični poet francoske duše. Vaje na drogu so bile vratolomne, izvajane precizno, odskoki sigurni. Kraljevska dvojica je z vidnim navdušenjem zasledovala nastop Francozov.

Alžirci so bili razred zase. Kako odgovarja telovadni sistem narodnemu značaju! Pri nas slovanska energija, pri Francozih elegantna volnost, pri Alžircih akrobatična vihravost. Proste vaje Alžircv so zbujele splošno radovednost. Pod skeletim solncem afriškega kontinenta tudi drugače ne more biti. Kakor se pri orientalskih napevih menjajo ritmični hitrost, tako so Alžirci premikali roke, noge, skakali v četrrokotu, v krogu, vse s tako brzino, da si zadivljen strel v ta nenavadni prikaz. Odprla se ti je duša naroda severne Afrike do dna, zapazil si, kako je tesno zvezana telovadba s hitrostima utripom misli, čustvom, mislim in krvi posameznega človeka, posamezne rase. Kako bi učinkoval nastop par tisocev Alžircv v prostih vajah? To bi bila kinematografska slika brez primere, ki bi napajala našo pozornost do skrajnosti, ter nas premagala s svojo orientalsko lepoto.

Kot četrta točka so bile vaje COS na bradljah in sicer po godbi. Vtis, posebno skupine na bradljah je bil premagujoč.

Prisrčna je bila ovacija kraljevi dvojici, ko so prikorakali po končani vaji mimo kraljeve lože z jugoslovansko in čehoslovansko zastavo. Navdušenje je priklopilo do vrhunce. Nato sledile vaje čeških Sokolic s kiti so žele za brezhibno izvajanje burno priznanje. Nato so se vršile orodne vaje, katerih je občinstvo sledilo z zanimanjem. Predzadnja točka je bila kompozicija brata Murmuka »Naprej« kjer so izvajali naši telovadci s takim poletom in bravuro, da je občinstvo zaorilo v splošno akklamacijo našemu sokolstvu. Zadnja točka je bil nastop dveh vrst vojaštva, ene vrste Sokolov in vrste hrvatskega seljaškega Sokola. Te proste vaje so bile kar slikovite ter so v posebnih konstelacijah vzbujale viharne poskanje. Pol ure pred koncem se je kraljevska dvojica odpeljala iz zletišča ob umebešenem popoldanskem nastopu in o večernih nem popoldanskem nastopu in o večernih prireditvah prinesemo še podrobno poročilo.

Včerašnji koncerti.

Union. V soboto, dne 11. avgusta ob 8. zvečer je koncertirala Filharmonija iz Kladna, broječa 40 članov. Prav z veseljem smo pozdravili to odlično glasbeno udruženje, ki nam je predneslo eno najlepših orkestralnih del češke simfonične literature B. Smetanov ciklus »Ma vlast«. Koncert se je nekoliko zapoznil in je občinstvo polagoma prihajalo, vendar pa popolnoma napolnilo unionsko dvorano. Lep je bil pogled z balkona v dvorano na nebroj rdečih srca in belih bluz vr-

lih Sokolov in Sokolic. Kladenska Filharmonija slovi kot ena resnič čeških godb in pri sobotnem koncertu smo se o resnici njegovega dobrega imena lahko prepričali. Prestest in lepota Smetanove muzice sta očarala vse navzoče, tembolji, ko v Ljubljani do danes še vsega cikla nismo nikoli slišali, marveč le posamezne točke. Orkester je prejel za svoja izvajanja po vsaki simfonijski pesmi zaslužen pohvalo poslušalcev.

(Dolje pril.)

Historična razstava:

(Na državni obrtni šoli v Ljubljani, od 13. do 20. t. m. in od 3. do 12. septembra t. l.)

Vse možne vzroke skušajo najti dejstva, da ima pri nas umetnost težje stališče kakor pri drugih narodih, da se mora takorekoč bori za svojo popularnost: da je občinstvo zanje še premalo zrelo in da zato še ne čuti prave potrebe po njej, da so umetniki izgubili stik z ljudstvom ali ljudstvo z dobo, da smo reven narod itd. Najstarejša umetnost eksistira kljub neugodnim razmeram in kljub vsem zaprekam se je vendar omogočila Narodna Galerija, ki se giblje in dela in trudi in nekateri navdušenci si upajo celo že sedaj sanjati o galerijah lepih umetnosti in umetnostnih preteklostih. Umetnost imamo, umetniško preteklost tudi — to bo dokazala historična razstava — za vse dobro vnete ljudi tudi, zakaj je torej tudi naši umetnosti ne postavili ognjišče, ne osnovali doma, ki bi bil naš prvi dokument naše kulture in naš narodni ponos?

Narodna Galerija je porabila priliko, ki ji je bila dana z velikodušno obljubo velesejma, ki bo podjetje financiral, in je priredila retrospektivno razstavo del naših domačih umetnikov do moderne, v kolikor je bilo možno ta dela zbrati. Razstava ima

namen dokazati, da je naš narod v vseh dobah izdatno branil svojo narodno in eksistencijsko upravičenost na kulturnem polju in da vzbudi najširši interes za historijo slovenske umetnosti in za zbiranje in upodabljanje umetnosti in za zbiranje del starih mojstrov za bodočo galerijo lepih umetnosti. Razstava je šele polizkus historične razstave, kakor je bil še skromnejši poizkus oni pred dvajsetimi leti v Jakopičevem paviljonu, vendar bo ta poizkus omogočil začetek ogromnega dela, ki ga bodo imeli naši umetniki in zgodovinarji, če bodo hoteli ustvariti delo, ki bi v sistematični obliki pokazalo našo umetnost preteklosti, na kakršne dokumente so pomnisi drugi narodi okrog nas.

Naj podamo spričo na bližnjo otvoritev te veleznimive razstave občinstvu v informacijo kratek obris preteklosti naše upodabljalne umetnosti.

Na naši zemlji so se že od nekdaj križali romanski in germanski kulturni vplivi, zato je tudi naša umetnost trajno rastla pod njimi. Najstarejše ohranjene spomenike naše upodabljalne umetnosti imamo v arhitekturi. Med temi zavzema eno izmed prvih mest zadška samostanska cerkev, ki ima še ohranjene tri romanske konle in leta 1135, če se Milkovice v svoji knjigi »Die Klöster in Krain« ne moti. Tradicija slovenskega slikarstva pa sega v XIII. stoletje, iz katerega imamo najbujnejše najstarejši spome-

nik v freskah koroških slikarjev v cerkvi sv. Heme na Krki. Gotika se je pri nas začela razvijati v XIV. stol. in je dosegla višek v drugi polovici XV. stol., trajala pa je skoro do začetka XVII. stoletja. Izmed delo bolj znanih freskantov tistih časov, čijih delo se nam še ohranilo po naših gotičkih cerkvah, nam omenimo Janeza iz Ljubljane, Alkivlo iz Radgone in Jeriča iz Gorice. Renesansa je bila pri nas kratka in je zapustila največ sledov v arhitekturi, vendar pa so pod imenom Schiavoni naši umetniki zelo izdatno sodelovali pri italijanskem renesansem pokretu (Janez Kranjski iz St. Petra, Dominik iz Koprja, Andrej Petral iz Pušje vasi, Janez s krasa je slikal na dvoru Pija IV., kipar Cornelius in miniaturist Budovca). Po reformaciji je vzbudil umetnost župet v življenje škof Hren, v čigar času so delovali slikarji in kiparji Planer, Hren, Degen, Kostar, Plavec, Ferfila, Mintl t. d. V drugi polovici XVII. stol. so gojili bakrorešstvo Valvazor, Trost, Vitčević, Koch, sodobniki slikarjev Gledica in Kleriča.

Pod vplivom »Academiae Operosorum« je leta 1693. vzcvetela naša baročna umetnost. Takrat so poleg kiparjev Luke Misljeja in Franca Rebbe ustvarjali naši umetniki vsepovsod po Evropi. Takrat so poleg Quagla slikali pri nas predvsem brata Albert in Franc Jelovšek (zadnjega najlepše delo je »Sv. Družina« v ljubljanski katedrali).

cerkvi), pater Frančišek iz Bistre, Ljubljanski Janež in drugi. Na visku je bil barok pri nas v prvi polovici XVIII. veka, ko so slikali Valentin Mencinger (od njega imamo ohranjenih vsaj 300 slik, ki očitujejo silno živahno barvenost), zvezda tega stoletja na našem umetniškem polju, dalje Fortunat Bergant, original prve vrste in strašno dobrovoljen človek v svoji umetnosti ter Gorican Čebec (Zebey). V drugi polovici tega stoletja so se uveljavili kranjski trije Lajerli, ki so dominirali v slikarstvu tja do začetka XIX. stol. in vzgojili celo šolo, kateri pripadajo Tavčar, Kavka, Egartner, oba Bizjaka in drugi. Poleg Lajerjev je deloval mehki in nežni Herlehn, ki bo na historični razstavi dobro zastopan. V dobi klasicizma je dosegel svoj višek slikar Potončnik (umrl leta 1835. Bil je gluhonem). Ta je bil v modi do Langusa, ki spada že v biedermeierski čas kar se tiče portreta, v religioznem se je vedno držal baročnih tradicij. Gotovo eden naših najpomembnejših slikarjev, ki nam je zapustil nebroj prav lepih portretov z izrazito osebnostjo. Poleg njega sta št. v začetku prejšnjega stoletja pridobila precej slovesa tudi slikarja Stroj in Kühn, ki sta tiste čase z Goldensteinom slikala podobne freske po naših cerkvah. Naboljša pokrajinarja sta bila takrat Ljubljancin Anton Karinger in Hayne in naš koroški rojak Marko Pernhart, ki nam je zapustil veliko število

prav lepih panoram iz naših alp.

Janez Wolf je romantični, sovrstnik Fuhrieha, Overbecka, Schmorra, Steinla in dr. Žal, da je naslikal tako malo podob na platno, da historična razstava ne bo mogla pokazati njegovih del. Slikal je namreč po večini freske, od katerih so najlepše v Vihavi, Ribnici, Vrhniki in drugod. Wolf je bil učitelj Ažbete, Simna Ogrlna, bratov Šubicev in iz Ažbete in Šubicev, ki so bili realisti, se je počasi razvila slovenska moderna, ki ima svojo streho v Narodni Galeriji.

V tujini so živeli in delali slovenski slikarji Janša, Krakar, Major, Kalin, Lindar, Šega, Hribernik, Kavčič — o, veliko smo jih imeli in dobrih, ni se nam treba sramovati svojih umetnikov pred tujci!

Da so na historični razstavi slike religiozne značaja v taki večini, je vzrok dejstvo, da so se te slike v cerkvah in samostanih najbolj ohranile, dočim so se druge v zasebnih rokah poizgubile, poprödale itd.

Narodna Galerija je zbrala z velikim trudom kolikor je mogla del za retrospektivno razstavo, tako da kaže razstava vsaj približno sliko slovenskega slikarstva v minulih stoletjih. Opozorjati občinstvo še posebej, naj poseti razstavo v obilnem številu, se nam zdi spričo evidentnosti pomena te razstave skoro nepotrebno.

Socialni pregled.

DRACOTIN KOSEM:

Ambulatorij.

Slovenci smo narod, ki je že od nekdaj vajen vse potrpeti, ki zna molčati tudi kadar se mu očividno godi krivica. V časih avstrijskega robstva bi bilo to tudi opravičljivo. Saj Slovencem itak ni koristilo ne prekanje, ne dokazovanje, ker sužnja najprej lastnosti morata biti potrpljenje in ubogljivost. Danes je stvar povsem drugačna: postali smo ravnopravni med ravnopravnimi. Brat mora privoščiti bratu, razumeti morata drug drugega. Če prvi ustvarja nekaj, naj mu drugi ne ugovarja, češ, da rabi isto tudi sam — ker s tem še ne zanika potrebe drugega — ampak je treba, da mu p. iskoči na pomoč ter si jo s tem zagotovi tudi sebi. Bratska ljubezen tiči ravno v skupnem delu, ki veže vse v enega; brat, ki me obkroža s klobutami, mi je brat samo po rojstvu.

Mačehovska Avstrija nam je gotovo nudila nekaj, kajti pri rezanju pogache ljubljencem, je moralo pasti par drobtin tudi pastorkom. Slabo je to, da je bila drobtinica pač je drobtinica. Gledalo se ni nikdar na prihodnost, ki se je v temeljih sigurnosti za Avstrijo itak majala, in zato je vse, kar smo od nje prejeli postalo že davno nezadostno. To lahko opazimo povsod — tudi pri industriji — zlasti pa še pri ustanovah, ki so služile zgolj ljudstvu, in ki vsled tega niso mogle biti rentabilne. To so v prvi vrsti bolnice, sirotišnice, hišnice itd. Danes se na ustvarjanje takih ustanov ne sme gledati ozko srčno, ker če blagostanje vsega ljudstva nekdanj ni šlo v račun državnosti, mora iti danes. Zaradi nekdanjega mačehovstva napravil Slovenec, je bilo v prvi vrsti prikrajšano delovno ljudstvo. Pri socialnih napravah se takrat tega še ni toliko opazilo, ker so bile potrebe navidezno manjše, tem bolj se opazja danes, ko z razdrapanostjo vsega ljudstva življenja postajajo potrebe očividnejše.

Zdravstvenih naprav, ki bi prišle za delovno ljudstvo v poštev, nimamo, razen bivše deželne bolnice, nobenih. Včasih je samo ta tudi približno zadostovala. Danes se tega ne more več trditi. Radi prevelike skrbnosti »državotvorcev« imamo skromno bolnico do kotička prenapolnjeno in oskrbovanje bolnikov skrajno slabo. Petični ljudje tega ne občutijo, ker se jim ni treba pririti in urivati v III. razred bolnice, ampak imajo na razpolago — poleg raznih sanatorijev, zdravilišč in toplic v tujini inozemstvu — še I. in II. razred bolnice, iz katerih se nikdar nikogar še napol bolnega ne goni. Drugače je za delovno ljudstvo. Delavec mora biti že resno bolan, da dobi v bolnici zatočišče; lažje bolan mora čakati, da se mu bolezen poslabša in si na ta način šele pribori vstop vanjo. Zato ni treba nikakih dokazov. Zadostujejo razglesi, ki jih je zadnji čas bolnica priobčevala po listih. Da ne more iti tako dalje, je čisto jasno. In če je prizadeto pri tem največ delovno ljudstvo, se mora tudi temu pomagati v prvi vrsti.

Bivša bolniška blagajna je prišla srečno na idealno in že skrajno potrebno misel, da zgradi za delovno ljudstvo mederen ambulatorij, ki ne bo samo sredstvo v skrajni sili, ampak od pomoči za dogledno dobo.

Idejo tega ambulatorija je objavil sedanji Okrožni urad za zavarovanje delavcev v časopisu in vest je izvala med bolniškimi zavarovalci, ki so bili do sedaj navajeni samo na nepoštevano kritiko in zabavljanje, vseobčo zadovoljnost. Delavstvo je videlo v tem sigurnost življenja tudi v času, ko mu opeša edini kapital: zmožnost dela, in garancijo, da mu v bolezni ni treba vsakokrat misliti na smrt, ampak na ozdravljenje.

Ali misel modernega ambulatorija se je pričela kruniti. Vsem je še v spominu spontana demonstracija delavstva, ki je protestiralo, da se ga hoče okrniti v njegovih potrebah in da se mu hoče odvzeti sigurnost, da ne bo v teku časa zopet stalo pred danesnakim, nezadostnim zdravstvenim napravam. Osrednji urad za zavarovanje delavcev v Zagrebu je skušal zamišljen moderen ambulatorij stisniti v ambulatorij za skrajno silo.

Če se gradi naprave v korist narodu, se nikakor ne sme iskati zanje temelja v obstoječih potrebah, ampak se mora računati z napredkom časa.

Ustvarjanje, naj si bo katerokoli, omejitveno po obstoječih potrebah, se pravi denar proč metati. Za vglad naj nam bo mestno kopališče. — S tokom časa preosnavljati take naprave je isto, kot kranje ponošene obleke. Treba je že pri načrtu misliti, kaj rabimo in kaj bomo rabili.

Baje se je delegat središnjega urada za zavarovanje delavcev že posrečilo ambulatoriju nekaj odigrati. Debata se menda vodi le še o potrebi ali nepotrebi modernih kopalnic.

V vsem tem se lahko opazja »zdrave« posledice hipercentralizma. — Okrožni urad v Ljubljani bi popolnoma lahko igral vlogo centrale. Centralizacija v takem obsegu bi bila tudi edino zdrava. Prepričani smo, da ambulatorij je šele začetek, vse druge dobrote hipercentralizacije nas bodo še doletele. — Pravo sodbo obeh mnenj je mogoče izreči pravzaprav šele po natančnem proučenju obeh načrtov; ali eno stoji: Zagrebu ni ljubo, da bi imela Ljubljana modernejši ambulatorij, kot ga ima sama centrala. Da nima tudi Zagreb pravico in potrebo (če v večji meri kot Ljubljana, je še vprašanje) do modernejšega ambulatorija, nočem zanikati, in če si hoče Zagreb graditi moderen ambulatorij, prosto mu, ali s tem naj ne ovira zidanja v Ljubljani. Če nima denarja sam, naj mu ga nudi vlada, katera bo potem vsaj lahko rekla, da je nekak žrtvovala za delovni del naroda, ker do sedaj še ni prav ničesar nudila. — Sedanjí prepričani radi kopališča in radi potrebe tega ali onega, so naravnost smešni in tudi neokusni. To je vladjanje z zdravjem slovenskega delavstva.

Ambulatorij je interes delavstva, gradi se tudi za njegov denar in dokler ono ne izreče svojega mnenja, je vsako baratanje na njegov račun

proti ljudsko in nesocialno. Predno pade končna odločitev, naj se objavi načrt ene ali druge strani, kar je — nota bene — Okrožni urad v svoji objavi tudi objubil. Sklepanja za zastori smo imeli in imamo še itak dovolj.

Kaj pa delavske organizacije? Te gotovo sploji? Delavskih organizacij edini boj ni menda samo boj za krono mezdnege poviška, ampak v veliki meri tudi boj za socialne naprave!

Današnji feuilleton.

V podlistku priobčujemo v prevodu zanimiv članek o našem največjem, še živem upodabljačem umetniku — Ivanu Meštroviću. Članek je napisal svojčas čislani dunajski kritikar in esejist, Artur Rössler in ga priobčil v svoji, moderni umetnosti posvečeni reviji »Bildende Kunst« leta 1911, odkoder je posnet naš prevod. Čeprav je od takrat pretekla vrsta let in je Meštrović med tem dosegel nesluten višino in sloves resničnega svetovnega mojstra, članek ni prav nič zgubil na zanimivosti. Značilen je že kot dokument iz ene razvojnih stopenj velikega kiparja in to iz dobe, ko je Meštrović imel v njegova umetnost bila še cilj ljutih napadov z leve in desne. Rössler je z njim dokazal svoje fino razumevanje umetnosti in zmožnost poglavitno v bistvo tako samostojnega in prvotnega umetnika, kot je baš Meštrović, pokazal tudi svojo odločnost, s katero se je, tuje po rodu — postavil na njegovo stran in napovedal novih, še vse večjih del iz rok skromnega dalmatinskega nekdanjega pastirka. Sledeča leta je potrdila njegovo napoved: kdo umetniško zainteresiranih ljudi ne pozna Meštrovićevih del iz dmi Kalvarije njegovega rodu? Njegovega Krista, umirajočega za grehe sveta, njegovih vizijonarnih svetcev in božjih vojščakov, ki ga z njih mojster skušal odvrniti svoje oči od krvave groze vojnih let?

Odločnim in iskrenim besedam nemškega kritikarja bi pristavil samo še par vrst iz peresa drugega Nemca, ki pa je vse prej, kot umetniški kritikar, namreč našega starega prijatelja Herdmanna Wendela. V njegovi pravkar izšli knjigi »Von Belgrad bis Buccarie« čitamo:

»Na Lapadu ima Ivan Meštrović svoj dom z bujnim vrtom ob lepi cesti. Zbujen po našem posetu, dvigne se mojster iz gostih mrež zoper moške iz popoldanskega spanca. Nato sedimo na ravni terasi, pred našimi uživaločimi očmi valovi zaliva, bleketajoči kot srebrne ribice, tam preko v solncu svetlečajoče se gruže biše, izza njih grozeči gorški brez.

Par sto korakov dalje leži njegova delavnica z dvoriščem in leseno lopo. Tam nastaja mavzolej za rodbino bogatega Radčića, lastnika štehtih brodov; že deli zgornjo prečajo o vedno rastoči stvariteljski sili tega oblikajočega duha in o novi stopni njegovega razvoja, ki prihaja morda od Radnja in vodi preko Egiptanov. Kapela s kupolo bo, z altarjem, z angeli v notranjstvih in z Materjo Božjo, ki s skrbno nežnostjo drži v rokah dete Jezusa, pramati, in ozadje je obljubeno z glavarni putov, od katerih izgleda vsaki kot Agnes

* H. Wendel »Von Belgrad bis Buccarie, eine unphilosophische Reise durch Westserbien, Bosnien, Herzegovina, Montenegro und Dalmatien. Založništvo: Frankfurter Societäts-Druckerei, Frankfurt a. M. 1922.

velikega, splošno človeškega čustvenega izraza.

Poznorjeni sin makedonskega ljudstva, ki je strahovalo Homerjeve Grke, vzrasel v pokrajini, ki sta značilna zanj »strašna, nepremična strogost« in neka »velika, nečloveška, barbarska resnost«, občutil je Meštrović tajinstveno življenje duhov v trepetajoči svetlobi nad pusto in strašno zemljo in iz tega občutja je ustvaril like, da nas pri pogledu nanje pretrese groza pred to veličino. Domovina mu je podarila surovost snov. Treba mu je bilo samo očuvati v duši budne vse stare pripovedke in junaške pesmi, da je potem v blagoslovljeni uri spoznal v elastično korakajočih ženah in dekletih svojega sela karljatide, kamenite nosilke templjevih tramov, templja, ki je zasanjal kot jugoslovanska svetišče svoje domovine, za ta komad zemlje, o kojem je nekdo dejal nekoč: »da se zdi, kot da leži na njem od davna zasluženost, podedovano prokletstvo, morda ono, ki ga je nosila s seboj Medea«, ko je ob teh obalah plula po cestah morja. »Nacionalne so Karjatide njegove prav tako, kot one na Erechteju. In kot te so tudi njegove odeve v njih staro narodno nošnjo, ki ni nič manj klasična. Vrsta obročev sličnih prečnih prog, ki jih je opaziti na nekaterih oblačilih, je odtod. In ena teh oblek, s čisto ploskovito obdelanimi gubami, posebno spodaj, kjer postajajo povsem nežne in tenke, to je ženska poletna nošnja iz njegovega domačega kraja.

V svojem »Potovanju« po kraljestvu Sarpedona« pripoveduje Warsberg, da mu je ponovno pala v oči antična oblika glave in teles današnjih balkanskih narodov. Na obali Xantha je Warsberg

videl Juruke, ki so ga malone prestrašili, tako slični so bili v zgradbi udov starogrških marmornatih figuram. Ko se je eden od njih slegel, da bi s svojimi živčevji prebredel reko in plaval, je nudil pogled, kot ga noben plastični muzej naših prestolnic ne more nuditi dopadljivšega. Vsak Zeus in Posejdon, da ste mu slekli plašč, obledeti bi moral poleg njega, tako je bil poln moči in ravnovesja ta lykijski kmet 19. stoletja. Konjski hlapec Warsbergov pa je bil obenem podoben tudi najpopolnejšemu kipu Antinoja. »Videl sem sijajno profilno figuro iz Ville Albani čisto živo pred seboj,« je pisal očarani popotnik iz srednje Evrope. Zakaj naj bi, kar je Warsbergu, ki ga zdaj tako rado nazivajo »avstrijskega Waltera Pater«, bilo mogoče in dopuščeno, zakaj naj bi to Meštroviću bilo nemogoče in zabranjeno? Namreč, spoznavati v živem ohranjenju klasičnost in izražati jo v umotvoru? Kdor je kdaj videl Dalmatinko kljub tovoru na glavi, težkemu cel stot, korakati zravnane telesa, bo razumel Meštrovićeve nosilke templjevega tramovja in kdor je kdaj opazoval Dalmatinka in to ne samo z očmi radovednega krojača, temveč s stav njegovega telesa, bo v figurah umetnikovih junakov spoznal naravno pojav, dvignjeno v čudovito visoko obliko umetniške stilizacije.

Da ima še ne tridesetletni Ivan Meštrović oblikovalni dar redke genialnosti, so že pred nekaj leti pri njegovem prvem nastopu v dunajski »Seesli« brezpogojno pripoznali celo načeloma protivni strokovnjaki; zdaj, ko sta se izrekla zanj brez zavisti, občudujoča dva velika mojstra modernega kiparstva, Hildebrand v Münchenu in

Sorel v Cavatu, »starem Dubrovniku«, poldrugo miljo južno od Dubrovnika, na pečinah, v morje potisnjeni, dvigal se bo sredi groblja spomenik, viden daleč preko morja, ki mu ima rodbina Radčića zavajati svoje zaklade. Se po sto, po dvesto letih in pozneje bodo potniki mirno minoplovedih: parobrodov, drenali se k ograji ladje in kazali tja preko: »Ono bleščeče, belo, tempelj, to je Meštrovićevo delo!

O tem nastajajočem poslednjem Meštrovićevem umotvoru, pa prihodnjic.

K. D.

Sport in turistika.

Lahkoatletični meeting.

Lahkoatletična sekcija S. K. Lirije priredi v soboto 19. in nedeljo 20. t. m. na svojem sportnem prostoru lahkoatlet. meeting za gospode s sledečim sporedom:

V soboto točno ob 17. uri: 1. predtek na 60 m; 2. skok v višino z zaletom; 3. predtek na 100 m; 4. tek na 400 m; 5. met krogla; 6. skok ob palci; 7. predtek na 200 m; 8. tek na 2 km; 9. stafeta 4 krat 100 metrov.

V nedeljo točno ob 16. uri: 1. finale na 60 m; 2. finale na 100 m; 3. skok v daljavo z zaletom; 4. met diska; 5. tek na 800 m; 6. met krogla; 7. finale na 200 m; 8. tek na 1.500 m in kot točka 9. med odmorom nogometne tekme švedska stafeta 100 krat 200 krat 300 krat 400 m.

Meeting je dostopen vsem klubom Slovenije, ki so vključeni pri lahkoatletskem Podsavezu za Slovenijo.

Prvi trije zmagovalci pri vsaki točki dobijo okusno izdelane priznanice.

Prijave, za osebo 3 Din, za točko 2 Din in za stafeto 10 Din, se naj vpošljejo do 17. t. m. 12. ure na naslov g. Ljubo Vidmar, Ljubljana, Podr. Jadranske banke. Na zakasnele prijave kakor tudi na prijave brez prijavnine se ne bodo moglo ozirati. Izven ljubljanskim klubom se mudi brezplačen stan.

Nogometna tekma.

V nedeljo, 20. t. m. se vrši ob pol 18. uri po lahkoatlet. meetingu na prostora S. K. Lirije nogometna tekma med Izbranim moštvom 40. pešadi, puška in S. K. Jadrana, ki obeta nuditi vsled dobre kvalitete obeh moštev prav dober sport.

1. Ljubljanski plivački podsavez razpisuje v soboto in nedeljo t. j. 19. in 20. avgusta 1922 na Bledu plavalno tekmo za prvenstvo Slovenije. Tekma, ki se vrši po pravilih J. P. S-a, je obvezna za vse klube teritorija Ljubljanskega Plivaškega podsaveza, ki je vključena v J. P. S-a v Zagrebu. Pismene prijave je nasloviti na tajnika podsaveza Savo Sancin, Erjavčeva cesta 24. do incl. 15. avgusta. Prijavnina znaša za osebo in točko 2 Din, za stafeto in waterpolo moštvo 6 Din. Za poznejše prijave je plačati dvojno prijavnino. Prijave brez prijavnine se ne upoštevajo. Tekma se vrši po pravilih J. P. S-a. Začetek v soboto ob pol 3. uri popoldne; v nedeljo predpoludne ob pol 10. uri, popoldne ob pol 3. uri.

Spored:

1. 50 m seniorji prosti stil,
2. 50 m dame prosti stil,
3. 50 m juniorji prosti stil,
4. 200 m gospodje prsno,
5. 100 m gospodje stransko,
6. 100 m gospodje hrbtno,
7. 100 m gospodje sprint,
8. 300 m dame prosti stil,
9. plavanje pod vodo,
10. 400 m gospodje prsno,

11. 4x100 m stafeta za gospode prosti stil,
12. 1500 m gospodje prosti stil,
13. skoki juniorjev:
 - a) skok na glavo naprej z zaletom,
 - b) skok na glavo z mesta,
 - c) salto naprej z zaletom,
 - d) salto nazaj,
 - e) poljubni skok,
14. 4x100 stafeta za dame prosti stil,
15. 4x50 stafeta za gospode (50 m prsno, 50 m stransko, 50 m sprint),
16. skoki seniorjev:
 - a) skok na glavo naprej z zaletom,
 - b) skok na glavo naprej s pristankom v zraku,
 - c) salto naprej,
 - d) pol vijaka,
 - e) pol svetra,
 - f) skok na glavo nazaj z mesta,
 - g) salto,
 - h) deul,
 - i) auerbach,
 - j) poljubni skok,
17. Waterpolo — tekma.

Pozivamo klube, kateri reflektirajo na skupno hrano in stanovanje na Bledu, naj javijo to tajniku Sancinu z prijavi. Slovenske trpijo klubi. Pozivamo ponovno vse zainteresirane klube, da nemudoma pristopijo v Jug. Pliv. Savez v Zagrebu. Prijave na savez naj vpošljejo potom ljubljanskega plivaškega Podsaveza — tajnik Sancin Savo, Erjavčeva 24. K prijavi naj priložijo pravila kluba, natančno število članov plavalne sekcije z navedbo: ime, rojstno leto, rojstni kraj, prejšnji klub, pripadnost, imenovanje in dosežena kvalifikacija mesta ter 50 Din. letne članarine plus 15 Din. vpisnine. V nasprotnem slučaju ne bodo pripuščeni k plavalni tekmi za prvenstvo Slovenije; obenem naj tekmovalce verificirajo pri Ljubljanskem Plivaškem podsavezu v roki tajnika. Verifikacija s tiskovinami stane 2.50 Din. Tiskovine je dobiti pri tajniku.

Književnost in umetnost.

»Pohorske poti«. Pesmi. Zložil Janko Glaser. Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8. Cena broš. zvezka 4 Din, vez. 5 Din.

»Sopek samotarke«. Zbirka povesti in novel. Spisala Manica Komarova. Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8. Cena broš. knjigi 4 Din, vez. 6 Din.

»Stitnje«. Pesmi. Zložil Ivan Albreht. Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8. Cena broš. zvezka 4 Din, vez. 5 Din.

FR. GOVEKAR:

„SVITANJE“

(541 strani)

zgodovinski roman s šestimi ilustracijami se dobi v

ZVEZNI KNIGARNI

— LJUBLJANA —

: MARIJIN TRG 8 :

v dov in tožbe starcev. In palo mi je v oči, da vojnikom v kotih usten ne igra veseli, pa konvencionalni nasmeji egipetskih borcev, kajti borci, ki jih upodablja Meštrović, bili so barbari, ki so s trpko stisnjenimi ustnicami molčeli trpeli bolečine ali široko zevajočih ust izdajali grlu strašne krike. Trpeli so smrt. — Nočem pa seveda oporekati, da ne bi kdo drugi mogel dobiti drugačnega utisa od del mladega Meštrovića, kajti nijednega umetnika delo ne živi v naši notranjosti dalje na njegov način, temveč vselej na naš lastni. Tako ima opazovalec prav, ki je dejal o Meštroviću, da je: »kiparska natura polna soka in jele, umetniška duša polna mineraloških spominov sorodstva, človek od kamena in pravnik Michelangelov« in ki nato pristavlja: »treba imenovati to ime, kot še mnoga druga; v ti zvezi ni mogoče prezreti tudi Rodina in Metznerja. Že istodobnost sama je nekako milje kot tudi pripadnost k gotovi stranki. Kot tendenca; za vse veliko, jako, monumentalno. Pri vseh ogromnih razlikah, ki ločijo te silne duhove; bronasto-slikovitega Rodina od plastičnega plastika Meštrovića in arhitektonskega Metznerja.

Kaj naj še povem? Da Meštrović ne ustvarja gotovih individualnih človeških figur, temveč tipične. Ne pokaže tega ali onega moža, te ali ene ženske, morda dalmatinskega seljaka Bulfca in kmetiča Milanovića, temveč moža in žensko, moža, žensko — človeka in sicer odločno od slučajnosti. Celo tedaj, če je pojedina izmed njegovih glav ikonska, dosega globok heroičen utis s svojo oblikovalno silo

volji opazovalca, da razreši »groteskne« momente gibanja. Smatram namreč, da nekateri oni, na gotovih Meštrovićevih skulpturah grajeni groteskni element vidijo v poedinem stopnjevanem izrazu gibanja, ker bi bilo vendar prebedasto in protidokazov nevredno, če bi ga hoteli videti v zgolj snovni veličini njegovih plastičnih tvorb. Pri tem seveda ne jamčim, da se mladega mojstra ni nikdar polotila želja in da se ni v svoje veselje z resnim namenom polotil ustvarjanja plastičnih parodij, kajti tak silen kamenjar, kot je Meštrović, zamore imeti svoj ogromno trpek oblikovalni humor in gneti kepo gline, kot kdo drugi kosček krušne sredice. Od časa do časa ima morda svoje »muhe« in najde zadovoljstvo v tem, da ustvarja stvar, ki nekako spominja na druge plastike, od arhaične Delfiške sfinje vse do Rodina in Minneja. Izvečine pa čuti v sebi in izvan sebe resnobo svojega poznavanja in ko ustvarja iz nje, mu uspejo ona grandiozna dela, ki jih, kot je dejal Michelangelo, moraš spustiti kot skalnato grudo, da se vale z brda nizdol, ne da bi pri tem trpeli škodo. Treba samo opazovati, kako modro se zna Meštrović, ne da bi postal prisiljen ali neverjeten, izogniti prevrtanju velike oblike in opazovati treba, kako je pri njem vse drugačno, kot pri drugih, bodisi občutena oblika, ritem linij, izraz kretenj. Kot bi bilo sicer jedinstveno, da ga nazovemo eklektika, ker včasih spominja na antiko, včasih na gotiko ali kaže renesančno lico, vendar tega ni mogoče storiti, ker je povsod obenem vsebovana i njegova prvobitnost.

(Iz nemščine. — K. D.)